

EFEKTY EKONOMICZNE TURYSTYKI W POLSCE W LATACH 2011-2012 NA PODSTAWIE RACHUNKU SATELITARNEGO

Ewa Dziedzic*, *Magdalena Kachniewska***,
Teresa Skalska***, *Krzysztof Łopaciński*****

Abstrakt

Cel. Identyfikacja efektów ekonomicznych rozwoju turystyki w Polsce, rozpoznanych na podstawie szacunków rachunku satelitarne go turystyki (RST).

Metoda. Analiza wyników rachunku satelitarne go turystyki, sporządzone go dla 2011 r. (w wersji pełnej) i 2012 r. (w wersji uproszczonej).

Wyniki. Wkład turystyki w PKB wyniósł 1,6% w 2011 i 2,1% w 2012 r. Okazało się przy tym, że jest on silnie uzależniony od wydatków na produkty wytwarzane poza charakterystycznymi turystycznymi rodzajami działalności. Wyniki modułu zatrudnienia wskazują na istotne (ponadprzeciętne) znaczenie turystyki w zakresie samodzielnego tworzenia miejsc pracy oraz zatrudnienia kobiet.

Ograniczenia badań i wnioski. RST ilustruje bezpośrednie efekty konsumpcji turystycznej, nie uwzględnia natomiast wpływu inwestycji: dlatego nie daje on całościowego obrazu wkładu turystyki w tworzenie PKB. Wyniki RST za 2011 i 2012 r. nie są w pełni porównywalne z wynikami dla poprzednich lat ze względu na zmiany w klasyfikacjach rodzajów działalności i zmiany zakresu analiz (wyeliminowano m.in. marże w handlu hurtowym).

Implikacje praktyczne. Możliwości analityczne RST powinny być skuteczniej wykorzystane do monitorowania wkładu turystyki w gospodarkę. Wskazane jest również wypracowanie zestawu wskaźników umożliwiających obserwację wyników z niewielkim opóźnieniem w stosunku do okresu referencyjnego.

Oryginalność pracy. Artykuł zawiera omówienie metodologii RST i pokazuje jej znaczenie dla oceny wkładu turystyki w gospodarkę, co wspomaga wytyczanie kierunków jej rozwoju oraz monitorowanie wyników.

Rodzaj pracy. Oryginalne opracowanie na podstawie wyników RST za 2011 i 2012 r.

Słowa kluczowe: turystyka, rachunek satelitarne go turystyki, rachunki narodowe, gospodarka turystyczna.

* Dr hab., Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Gospodarki Światowej, Katedra Turystyki; e-mail: ewa.dziedzic@sgh.waw.pl.

** Dr hab., Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Gospodarki Światowej, Katedra Turystyki; e-mail: magdalena.kachniewska@sgh.waw.pl.

*** Dr hab., Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji, Wydział Turystyki i Rekreacji; e-mail: t.skalska@vistula.edu.pl.

**** Dr, Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji, Wydział Turystyki i Rekreacji; e-mail: krzys@intur.com.pl.

Wprowadzenie

Konsekwencje ekonomiczne ruchu turystycznego uzewnętrzniają się w postaci dóbr i usług turystycznych tworzonych, udostępnianych i rozwijanych z myślą o zaspokajaniu potrzeb jego uczestników. Obejmują one dobra i usługi oferowane przez różnorodne gałęzie gospodarki: produkty wytwarzane przede wszystkim z myślą o odwiedzających (np. usługi noclegowe), ale także dobra i usługi użytkowane przez inne grupy konsumentów (usługi gastronomiczne, rekreacyjne). Identyfikacja rozmiarów tego typu produkcji jest jednak trudna, ponieważ turystyka nie jest homogeniczną częścią gospodarki narodowej – tak jak służba zdrowia czy szkolnictwo – przez co wymyka się standardowym ujęciom statystyki gospodarczej.

Zarówno w polskich, jak i zagranicznych statystykach wyroby i usługi nabywane przez odwiedzających ujmowane są jako element składowy produkcji różnych sekcji działalności gospodarczej, co komplikuje ocenę wkładu turystyki w gospodarkę narodową. Wynika to z faktu, że w odróżnieniu od innych sektorów gospodarki w turystyce rzadko występują podmioty o strukturze organizacji pionowych, obejmujących całokształt procesów wytwórczych i dystrybucyjnych, tak jak to się dzieje w innych branżach [Kachniewska, Nawrocka, Niezgodą, Pawlicz 2012]. Z tego powodu wkład turystyki w gospodarkę mierzono zwykle wielkością wpływów od zagranicznych odwiedzających, odnosząc tę wielkość do PKB [Wodejko 1998]. Wartość poznawcza i merytoryczne podstawy takiego rozwiązania były jednak ograniczone. Dlatego z czasem wypracowano bardziej kompleksowy sposób szacowania wkładu turystyki w gospodarkę, polegający na opracowaniu tzw. rachunku satelitarnego turystyki (RST). Jego celem jest uzyskanie danych oraz informacji na temat aktywności gospodarczej związanej z turystyką oraz zapewnienie jej porównywalności z wynikami dotyczącymi innych dziedzin gospodarki.

Rachunek satelitarny turystyki prezentuje wszechstronny obraz gospodarki turystycznej w ujęciu statystycznym, dzięki czemu stanowić może narzędzie wytyczania kierunków jej rozwoju oraz monitorowania wyników. Jego zaletą jest prezentacja zarówno podstawowych agregatów makroekonomicznych – takich jak poziom spożycia turystycznego, turystyczna produkcja globalna, wartość dodana, zatrudnienie, poziom inwestycji, wkład turystyki w PKB – jak i szczegółowych analiz, dotyczących wybranych produktów lub segmentów popytu [Dwyer i in. 2010]. Metodologia RST została opracowana przez UNWTO, OECD i Eurostat i jest zalecana przez Komisję Europejską do stosowania w krajach członkowskich [TSA 2010].

Wykorzystanie RST do oceny ekonomicznych efektów turystyki napotyka jednak istotne trudności. Opracowanie RST dla danego roku kalendarzowego uwarunkowane jest bowiem dostępnością danych z rachunków narodowych, których opracowanie i publikacja następują z 3-letnim opóźnieniem, a trzeba przy tym dodać, że dane te – na potrzeby opracowa-

nia RST – wymagają dodatkowego uszczegółowienia. W rezultacie pełny rachunek satelitarny turystyki dla Polski powstaje z 4-letnim opóźnieniem w stosunku do roku referencyjnego, co ogranicza jego przydatność jako narzędzia wspierającego politykę turystyczną. W celu skrócenia tego okresu opracowano metodologię uproszczonego RST [Dziedzic i in. 2015], a w pełnej wersji za 2011 r. po raz pierwszy wykorzystano dane ze strukturalnej statystyki przedsiębiorstw, która publikowana jest w bazie Eurostat wcześniej, niż dostępne są odpowiednio zdezagregowane dane z rachunków narodowych.

Celem niniejszego opracowania jest analiza efektów ekonomicznych turystyki w Polsce na podstawie danych zawartych w RST. W jego zasadniczej części zamieszczono opis metody tworzenia RST oraz podstawowe rezultaty jej zastosowania dla Polski wraz z komentarzem. W końcowej części przedstawiono natomiast propozycje dotyczące dalszego doskonalenia metodologii rachunku satelitarnego turystyki. Jednocześnie zwrócono uwagę, że metodologia RST ma ograniczenia i nie daje odpowiedzi na niektóre pytania, dotyczące efektów ekonomicznych turystyki. Badaniem objęto lata 2011 i 2012, tj. najbardziej aktualne wyniki RST.

Podstawowe założenia metodyczne RST dla Polski

RST mierzy bezpośrednie efekty turystyki, odwołując się w tym względzie do danych dotyczących popytu i podaży dóbr i usług, będących przedmiotem wymiany na rynku turystycznym. Odnośnie do popytu zawiera on dane o wydatkach konsumpcyjnych uczestników ruchu turystycznego, które występują jako¹:

- spożycie gospodarstw domowych z dochodów osobistych – w jego skład wchodzi także wydatki finansowane z diet związanych z podróżami służbowymi oraz czynsze umowne związane z posiadaniem domów wakacyjnych,
- zużycie pośrednie – w zakresie wydatków na podróże służbowe (koszt wytworzenia produkcji),
- spożycie sektora rządowego i samorządowego – wydatki tego sektora na usługi turystyczne przekazane gospodarstwom domowym w naturze (np. usługi informacji i promocji turystycznej finansowane przez podmioty tego sektora),
- spożycie sektora instytucji niekomercyjnych – w zakresie usług i wyrobów turystycznych przekazanych gospodarstwom domowym w naturze (w tym usługi placówek kulturalnych, obiektów rekreacyjnych, imprez

---

¹ Dokładne omówienie pojęcia wydatku turystycznego można znaleźć w pracy E. Dziedzic i T. Skalskiej [2013].

sportowych, urządzanych przez organizacje turystyczne dla swoich członków w części, w której nie ponosili oni pełnych kosztów udziału w takiej imprezie),

- eksport – w zakresie popytu nierezydentów na wyroby i usługi turystyczne świadczone przez rezydentów danego kraju na jego terytorium ekonomicznym.

Strona podażowa turystyki reprezentowana jest z kolei przez rachunek produkcji, zestawiony dla poszczególnych rodzajów działalności (w cenach bazowych), oraz rachunek podaży i wykorzystania wyrobów i usług (w cenach nabywcy). Zgodnie z zasadami rachunków narodowych rachunek produkcji obejmuje działalność rezydentów danej gospodarki na terytorium ekonomicznym kraju. Zakres rodzajowy produkcji i podaży w RST stanowi odzwierciedlenie struktury rodzajowej wydatków odwiedzających. Kluczowe znaczenie ma podział wyrobów i usług oraz rodzajów działalności na: charakterystyczne, związane z turystyką i pozostałe. Zgodnie z definicją zaproponowaną przez UNWTO [*International Recommendations on Tourism Statistics 2008*] *charakterystyczne produkty turystyczne* (CPT) to te, które spełniają przynajmniej jedno z następujących kryteriów:

- wydatki turystyczne na dany produkt powinny mieć znaczny udział w całkowitych wydatkach turystycznych,
- wydatki turystyczne na dany produkt powinny mieć znaczny udział w podaży produktu w ramach gospodarki; kryterium to oznacza, że podaż produktu charakterystycznego dla turystyki byłaby wyraźnie zredukowana w przypadku braku odwiedzających.

Produkty związane z turystyką – choć ich znaczenie w skali światowej jest ograniczone – mogą pełnić ważną rolę w funkcjonowaniu niektórych gospodarek krajowych. Dlatego lista takich produktów jest określana oddzielnie dla poszczególnych krajów. Istnieją również produkty konsumpcyjne, nabywane przez odwiedzających, które nie są jednak powiązane z faktem odbywania wyjazdu i z tego powodu nie są uwzględnione w żadnej z podanych wyżej kategorii. Wskutek tego zaliczane są one do oddzielnej kategorii, określonej mianem *produkty pozostałe*.

Charakterystyczne rodzaje działalności turystycznej (CRDT) to branże, dla których CPT stanowią podstawowy rodzaj produkcji. Rodzaje działalności związane z turystyką i pozostałe rodzaje działalności definiowane są w analogiczny sposób. Lista CPT i CRDT jest integralną częścią metodologii RST, a przytoczone wcześniej wyjaśnienia pokazują przesłanki, którymi kierowano się przy jej zestawianiu. Charakterystyczne produkty i rodzaje działalności turystycznej stanowią rdzeń gospodarki turystycznej i dlatego są przedmiotem szczegółowej analizy, a zaobserwowane tendencje zmian w tym zakresie pokazują kierunki jej rozwoju. Należy dodać, że choć efekty gospodarcze wydatków na produkty związane z turystyką i pozostałe mogą być znaczące, to są one pochodną wielu czynników zewnętrznych w stosun-

ku do turystyki (np. zmian kursu walut) i w niewielkim stopniu mogą być kształtowane przez politykę turystyczną. Ze względu na ewentualne potrzeby analityczne, związane z prowadzeniem polityki turystycznej, uaktualniona metodologia RST [RMF... 2010] wprowadza dodatkową kategorię charakterystycznych krajowych produktów i rodzajów działalności turystycznej, które mogą być wyodrębnione zależnie od sytuacji w danym kraju.

RST dla Polski za 2011 r. został przygotowany według metodologii, w której zastosowano się do wspomnianych modyfikacji RST, dostosowano się do nowych klasyfikacji rodzajów działalności oraz wyrobów i usług (PKD 2007 i PKWiU 2008), a zarazem uwzględniono problemy organizacyjne, związane z dostępem do danych podaźowych i opóźnieniem w stosunku do roku referencyjnego. Wprowadzone w stosunku do wcześniejszych wersji RST zmiany obejmowały:

- a) dostosowanie do nowych klasyfikacji,
- b) wykorzystanie danych z bazy strukturalnej statystyki przedsiębiorstw Eurostat do dezagregacji danych podaźowych do poziomu poniżej działu – w poprzednich wersjach RST korzystano z danych dostarczonych przez Departament Rachunków Narodowych GUS,
- c) wprowadzono dwa krajowe CPT i odpowiadające im CRDT: usługi medyczne i usługi wspomagające transport lotniczy.

Jeśli chodzi o wspomniane krajowe CPT i CRDT, to w pierwszym przypadku chodziło o uwzględnienie usług uzdrowisk, a w drugim o usługi lotniskowe i nawigacyjne. Wprowadzenie tych usług jest kontrowersyjne, ponieważ oznacza złamanie zasady uwzględniania tylko usług bezpośrednio opłacanych przez odwiedzających. Koszty usług lotniskowych i nawigacyjnych opłacane są w ramach biletu lotniczego, czyli usługi transportowej, chociaż niektórzy przewoźnicy wyodrębniają ich wysokość. Włączono je do RST, ponieważ stanowią istotny efekt rozwoju turystyki, a w przypadku gdy rynek danego kraju zdominowany jest przez zagranicznych przewoźników, tak jak w Polsce, wzrost popularności przewozów lotniczych nie znalazłby odzwierciedlenia w RST. Zmiany związane z dostosowaniem do uaktualnionej metodologii były niewielkie, ponieważ w polskiej metodologii RST od początku uwzględniano wyłącznie marże handlowe (hurtową i detaliczną, obecnie ograniczoną do detalicznej, zgodnie z zaleceniami), zamiast całych wydatków na zakupy, i stosowano metodę obliczania turystycznej wartości dodanej i wkładu turystyki w PKB, jak obecnie oficjalnie zalecana.

Dane za 2012 r. pochodzą z uproszczonego RST, który różni się od pełnej wersji tym, że strona podaźowa opracowywana jest na poziomie sekcji rodzajów działalności, a więc wykorzystywane dane są mniej szczegółowe i bazują na szacunkach. Podstawę szacunków stanowią ustalenia z pełnej wersji RST, skorygowane o dane dotyczące spożycia turystycznego i dane na temat produkcji globalnej oraz wartości dodanej z odpowiedniej bazy Eurostat w roku referencyjnym.

Wprowadzone modyfikacje w metodologii RST nie zmieniły faktu, że wysoki stopień agregacji danych w rachunkach narodowych wciąż nie pozwala na oszacowanie na ich podstawie faktycznego udziału spożycia turystycznego w produkcji w poszczególnych rodzajach działalności i wymusza wykorzystanie dodatkowych źródeł i wyników badań. Jest to zgodne z ideą rachunku, która zakłada odpowiednie wykorzystanie istniejących wyników badań, a nie podejmowanie kolejnych. Częściowe uzależnienie polskiego RST od badań, których założenia i warunki realizacji zmieniają się w czasie i nie zawsze uwzględniają potrzeby tego rachunku, oznacza niejednokrotnie konieczność weryfikacji sposobów szacowania danych. Taka możliwość pojawia się również w związku z dostępem do wyników nowych badań (np. zarówno w 2011, jak i 2012 r. były to badania Polskiego Związku Organizatorów Turystyki oraz analizy rynku lotniczego w Polsce). Nie zawsze też moment realizacji badania wykorzystywanego na potrzeby pełnej i uproszczonej wersji RST pokrywa się z rokiem, dla którego obliczany jest rachunek – dotyczy to np. badań modułowych GUS, odnoszących się do podróży turystycznych mieszkańców Polski. Przykładowo w edycji rachunków dla lat 2011 i 2012 do oszacowania spożycia rezydentów na terytorium ekonomicznym Polski wykorzystano następujące źródła informacji:

- badanie budżetów gospodarstw domowych w latach 2011 i 2012 w ujęciu kwartalnym w zakresie wydatków związanych z uprawianiem turystyki,
- badania Instytutu Turystyki, dotyczące uczestnictwa w turystyce i wydatków na turystykę wyjazdową mieszkańców Polski, prowadzone w latach 2011 i 2012,
- dane dotyczące wydatków na podróże służbowe, obliczone na potrzeby rachunków narodowych (zgodnie z metodologią usługi transportowe i noclegowe stanowią zużycie pośrednie przedsiębiorstw, a diety – dochód gospodarstw domowych),
- raporty Polskiego Związku Organizatorów Turystyki z lat 2012 i 2013 (zawierające odpowiednio dane dla 2011 i 2012),
- analizę rynku transportu lotniczego w Polsce w 2011 i 2012 r. [*Analiza rynku lotniczego*, 2013 i 2014].

W przypadku pozycji spożycia, dla których brak jest danych o wydatkach, posłużono się szacunkami wykorzystującymi dane rzeczowe i informacje dotyczące cen, uzyskane z Departamentu Cen GUS. Dotyczyło to wydatków na paliwo oraz oszacowania kosztów usług cząstkowych usług w ramach imprez w turystyce krajowej.

Ze względu na brak badań spożycie turystyczne gospodarstw domowych w zakresie podróży jednodniowych zostało oszacowane przy założeniu, że ich liczba i struktura spożycia odpowiada liczbie podróży krótkotrwałych, a dystans nie przekracza 200 km. Zmianom w czasie ulega również szaco-

wanie spożycia turystycznego nierezydentów. Wynika to nie tylko ze zmian metodologicznych, wprowadzonych w samym rachunku satelitarnym turystyki w 2008 r., zmian w definicji wydatku turystycznego, wprowadzonych w 2011 r. Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)², ale także w związku ze zmianami w metodologii badań realizowanych w Polsce. Warto podkreślić, że zarówno w wersji pełnej, jak i uproszczonej, do oszacowania spożycia nierezydentów wykorzystywane są te same źródła informacji i taki sam zakres obliczeń. W obydwu wersjach do oszacowania spożycia turystycznego nierezydentów posłużono się badaniami ankietowymi, dotyczącymi przyjazdów i wydatków nierezydentów (turystów i odwiedzających jednodniowych), prowadzonymi przez Instytut Turystyki na granicach. Szacując liczbę przyjazdów turystów na potrzeby RST, we wszystkich edycjach pomijane są osoby deklarujące jako cel przyjazdu podjęcie dorywczej pracy, zakupy w celach handlowych oraz „inne” miejsca zakwaterowania. Zgodnie z przyjętą metodologią dane dotyczące strony popytowej RST w edycji pełnej i uproszczonej opracowywane są w wersji netto, tzn. dokonuje się oszacowania wartości usług cząstkowych, zakupionych przez turystów w formie imprez w podziale na usługi noclegowe, żywieniowe, transport, usługi rekreacyjne i marżę organizatorów. Źródłem informacji, wykorzystanym do oszacowania struktury pakietów turystycznych w 2011 r., był sondaż przeprowadzony w biurach podróży świadczących usługi w zakresie zorganizowanej turystyki przyjazdowej nierezydentów, informacje z prasy branżowej oraz dane z rachunku podaży i wykorzystania produktów. W uproszczonej wersji RST dla 2012 r. nie przeprowadzono badania wśród biur podróży, natomiast posłużono się strukturą pakietów z sondażu przeprowadzonego rok wcześniej.

Dane dotyczące podaży opierają się na szacunkach, w których wykorzystano informacje o rachunku produkcji na poziomie działów, pochodzące z Departamentu Rachunków Narodowych GUS, dane dotyczące strukturalnej statystyki przedsiębiorstw dostępne w bazie Eurostat oraz rachunek podaży i wykorzystania wyrobów i usług za 2010 r.

Ważnym uzupełnieniem RST jest tzw. moduł zatrudnienia, tym bardziej interesujący, że turystyka (tak w Polsce, jak i w innych państwach Unii Europejskiej) postrzegana jest jako ważny czynnik aktywizacji gospodarczej i tworzenia miejsc pracy. Dane dotyczące pracujących, wykorzystane w RST, pochodzą ze sprawozdań o działalności gospodarczej jednostek należących

---

² Zgodnie z zaleceniami UE do wydatków turystycznych zostały jednoznacznie włączone wydatki na zakup dóbr konsumpcyjnych i przedmiotów o wysokiej wartości. Por.: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 692/2011 z dnia 6 lipca 2011 r. w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki i uchylające dyrektywę Rady 95/57/WE. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 192/17. Warto zauważyć, że w statystyce publicznej wydatki na dobra konsumpcyjne i przedmioty o wysokiej wartości powinny być traktowane jako turystyczne, począwszy od 2012 r., a zatem należy zwracać baczna uwagę na porównywalność danych w czasie. W dotychczasowych edycjach RST zmiany te nie zostały wprowadzone.

do poszczególnych sektorów instytucjonalnych, przy czym odnoszą się tylko do CRDT. Obejmują one wszystkie podmioty zaklasyfikowane do danego rodzaju działalności, niezależnie od liczby pracujących.

Nakłady inwestycyjne i wartość netto środków trwałych opracowano według zasad metodologicznych stosowanych na potrzeby rachunków narodowych, zgodnych z zaleceniami Eurostatu. Dane statystyczne dla nakładów inwestycyjnych i środków trwałych zestawiono w podziale na: budynki i budowle, środki transportu, pozostałe środki trwałe (zwłaszcza: maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia), przy czym dla wartości środków trwałych dokonano wyceny według cen rynkowych, tj. według cen bieżących (przeceny), pomniejszonych o wartość ich zużycia; do przeliczeń wartości środków trwałych z bieżących cen ewidencyjnych (zgodnych z ewidencją księgową) na ceny bieżące (rynkowe) przyjęto z kolei (zgodnie z metodologią stosowaną na potrzeby rachunków narodowych) wskaźniki zmiany cen dóbr inwestycyjnych, zróżnicowane dla poszczególnych rodzajów działalności i grup rodzajowych, tj. budynków i budowli, środków transportu i pozostałych środków trwałych.

Spożycie turystyczne w Polsce w latach 2011-2012

Zgodnie z metodologią RST spożycie turystyczne ogółem stanowią wydatki rezydentów, nierezydentów, zużycie pośrednie (wydatki przedsiębiorstw na podróże służbowe) oraz spożycie sektora rządowego, samorządowego i instytucji niekomercyjnych. Porównując poziom spożycia w latach 2011 i 2012, należy pamiętać, że jest ono szacowane w cenach bieżących, a zatem na jego zmiany oddziałują zmiany w liczbie podróży, wielkości wydatków przeciętnych oraz poziomie cen, w tym kursów walut [Dziedzic, Skalska 2013]. Według szacunków Instytutu Turystyki w latach 2011-2012 zaobserwowano istotne zmiany zarówno w poziomie ruchu turystycznego, jak i przeciętnych wydatków odwiedzających: liczba przyjazdów turystów zagranicznych wzrosła o ok. 11%, przeciętne wydatki rezydentów w związku z podróżami długookresowymi zwiększyły się o 12%, a z krótkookresowymi – aż o dwie trzecie³. W 2012 r. dodatkową determinantą, oddziałującą na poziom spożycia, zwłaszcza w odniesieniu do krótkookresowych podróży rezydentów oraz przyjazdów i wydatków nierezydentów, była organizacja na terenie Polski mistrzostw Europy w piłce nożnej.

W 2012 r. spożycie turystyczne ogółem oszacowano na poziomie 55,5 mld PLN, o ok. 11% wyższym niż w roku poprzednim, przy czym wzrost spożycia odnosi się w głównej mierze do produktów związanych z turystyką i pozostałych (wzrost spożycia CPT wyniósł zaledwie 2,4%). Z kwoty ogół-

³ www.intur.com.pl (12.08.2015).

łem nieco ponad 40% przypadło na spożycie rezydentów (w 2012 – 41,4%, w 2011 – 43,2%). Analiza struktury rodzajowej spożycia w obydwu latach wskazuje na niewielką przewagę charakterystycznych produktów turystycznych (CPT), wśród których największą pozycję stanowiły, w obydwu

Tab. 1. Struktura spożycia turystycznego w Polsce w latach 2011-2012 ogółem według produktów (w %)

Tab. 1. Total tourism consumption in Poland in 2011-2012 by product (in %)

Produkty	2011		2012	
	Udział w produktach ogółem	Udział w CPT	Udział w produktach ogółem	Udział w CPT
Usługi zakwaterowania	16,9	29,7	15,9	30,5
Własne domy, mieszkania wakacyjne	1,6	2,8	1,4	2,7
Usługi w zakresie żywienia	13,2	23,0	12,1	23,2
Pasażerski transport kolejowy	2,6	4,6	2,4	4,5
Pasażerski transport lądowy	2,3	4,4	2,2	4,3
Przewozy lotnicze pasażerskie	8,2	14,5	6,0	11,6
Usługi wspomagające transport lotniczy	1,4	2,4	1,5	3,0
Usługi świadczone przez organizatorów	3,9	6,9	3,9	7,5
Usługi bibliotek. Usługi sportowe	5,1	8,8	5,5	10,6
Usługi rehabilitacji pod nadzorem lekarzy	1,6	2,9	1,2	2,1
Łącznie charakterystyczne produkty turystyczne	x	100,0	x	100,0
Produkty spożywcze, napoje, wyroby tytoniowe i napoje alkoholowe	7,9	x	9,1	x
Wyroby dzianinowe, odzież, futra, obuwie	6,8	x	7,6	x
Produkty rafinacji ropy naftowej	14,2	x	13,9	x
Pozostałe produkty	14,3	x	17,3	x
Łącznie produkty	100,0	x	100,0	x

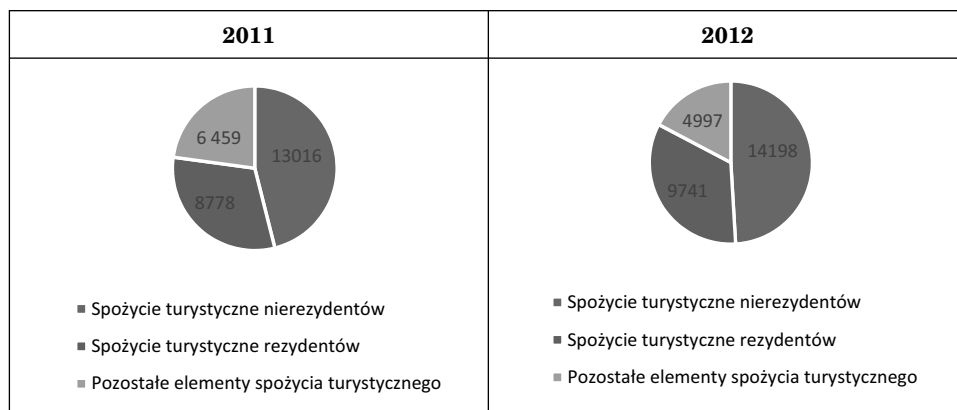
Źródło: Opracowanie własne na podstawie RST 2011 i RST 2012.

Source: Own calculations based on TSA 2011 and TSA 2012.

badanych latach, wydatki na usługi związane z zakwaterowaniem (w 2012 r. 33,2%, a w 2011 – 32,5% wartości CPT); na usługi transportowe przypadło odpowiednio 23,4% i 25,9%, a na usługi gastronomiczne 23,2% i 23% CPT (por. tab. 1).

Wśród produktów związanych z turystyką szczególną pozycję stanowi paliwo (w 2012 r. jego spożycie wyniosło blisko 7,7 mld PLN), istotny udział ma również spożycie żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (w 2012 r. – blisko 5,1 mld PLN). W stosunku do 2011 r. struktura spożycia turystycznego, zarówno w grupie CPT, jak i pozostałych produktów nabywanych przez turystów, uległa nieznacznej zmianie; na uwagę zasługuje mniejszy udział transportu, natomiast nieco większy – usług biur podróży netto (marże, prowizje, usługi przewodnickie itp.). Zwraca również uwagę istotny, a co więcej, od kilku lat rosnący udział produktów i usług związanych z turystyką i pozostałych.

W 2012 r. łączne spożycie nierezydentów oszacowano na poziomie 32,5 mld PLN, tj. o 15,8% więcej niż w 2011 r., rezydentów zaś na poziomie 15,6 mld PLN, tj. o ok. 17,2% więcej niż rok wcześniej. Strukturę spożycia charakterystycznych produktów turystycznych według grup konsumentów ilustruje rycina 1.

Ryc. 1. Struktura spożycia turystycznego według grup nabywców: charakterystyczne produkty turystyczne ogółem

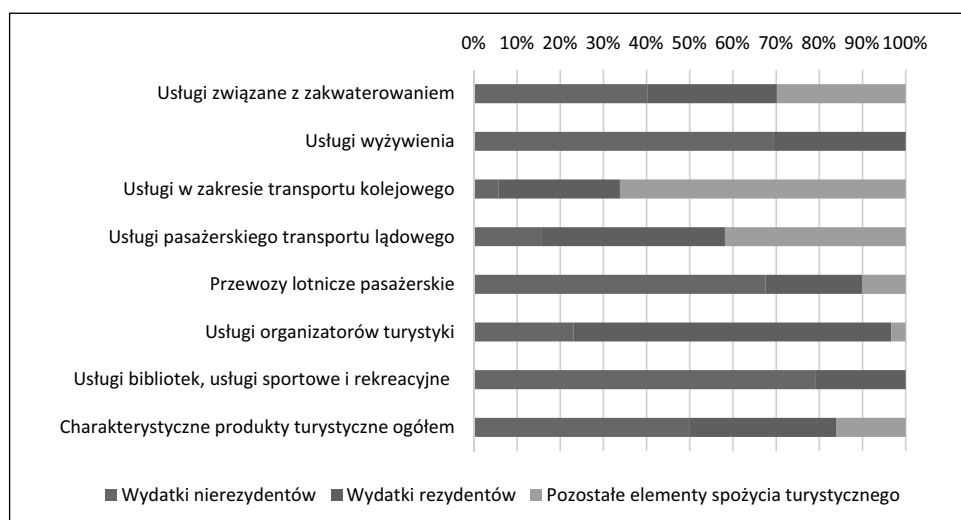
Fig. 1. Consumption of tourism products by category of visitors: characteristic tourism products

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RST 2011 i RST 2012.

Source: Own calculations based on TSA 2011 and TSA 2012.

Analizę konsumpcji poszczególnych rodzajów usług warto uzupełnić o ustalenie grup nabywców, których spożycie było szczególnie ważne dla producentów poszczególnych usług turystycznych (por. ryc. 2). I tak, dla jednostek świadczących usługi zakwaterowania podstawowymi klientami są nierezydenci, na których przypadało ok. 40% spożycia. W 2012 r. domi-

nacja popytu ze strony nierezydentów była również wyraźna w odniesieniu do usług gastronomicznych (ok. 70% przypadło na tę grupę konsumentów), transportu lotniczego (ok. 68%) i usług rekreacyjnych (blisko 80%). Jeśli chodzi o pozostałe usługi transportowe, podstawową rolę w ich konsumpcji odgrywają podróże służbowe. Z kolei dla organizatorów turystyki i agencji turystycznych najważniejszymi klientami były gospodarstwa domowe rezydentów (nabyły blisko 74% usług), a następnie nierezydenci (23%). Pozostałe grupy konsumentów odegrały marginalne znaczenie.

Ryc. 2. Krajowe spożycie turystyczne w 2012 r. według grup nabywców i wybranych grup produktów

Fig. 2. Domestic tourism consumption by category of visitors and selected tourism products (2012)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RST 2012.

Source: Own calculations based on TSA 2012.

W RST dla 2011 r. wnikliwie potraktowane zostało spożycie przez mieszkańców Polski usług turystycznych za granicą⁴; jego wartość została oszacowana na ok. 11 mld PLN, co odpowiadało 82,7% wydatków rezydentów poniesionych w kraju. W strukturze tych wydatków zwraca uwagę duży udział charakterystycznych produktów turystycznych (ok. 87,5%), wśród których szczególną pozycję stanowiły wydatki na przewozy lotnicze oraz usługi noclegowe – przypadło na nie, odpowiednio, 41,3% i 24,2% analizowanych wydatków ogółem.

⁴ Wprawdzie import turystyczny nie jest elementem RST, jednak informacja na temat spożycia przez mieszkańców Polski usług turystycznych za granicą jest interesującym uzupełnieniem obrazu turystyki w Polsce i zdaniem autorów zasługuje na skrótowe omówienie.

Omawiając wyniki RST za lata 2011 i 2012, warto zwrócić uwagę na to, że zmiany strukturalne były – z punktu widzenia sektora turystyki – zróżnicowane: korzystnym zjawiskom w zakresie spożycia rezydentów (wzrost znaczenia CPT) towarzyszyły pogarszające się relacje między udziałem spożycia CPT a pozostałym spożyciem nierezydentów. Oznacza to, że wzrost spożycia turystycznego nierezydentów jest przede wszystkim efektem dynamicznego wzrostu wydatków na produkty związane z turystyką, przy jednoczesnym spadku udziału produktów charakterystycznych (uwaga: przy jednoczesnym wzroście wartości bezwzględnych). Zjawisko to związane jest w głównej mierze z wydatkami nierezydentów w związku z zakupami na własne potrzeby, wliczanymi – zgodnie z metodologią RST – do wydatku turystycznego, dokonywanymi przede wszystkim przez odwiedzających jednostkowych z krajów ościennych. Niewielki wzrost spożycia CPT dowodzi, że charakterystyczna działalność turystyczna ma stosunkowo małe znaczenie (zwłaszcza w odniesieniu do zagranicznej turystyki przyjazdowej), a rozwój turystyki i jej wkład w gospodarkę zależy w dużej mierze od czynników zewnętrznych, często pozaturystycznych (np. od sytuacji gospodarczej i politycznej na Ukrainie, skutkującej częstszymi wizytami i zakupami Ukraińców w Polsce, oraz od zmian kursów walut). W grupie CPT należy zwrócić uwagę na spadek znaczenia usług hoteli oraz niewielką dynamikę wzrostu spożycia usług gastronomicznych (zwłaszcza wśród nierezydentów) oraz na istotny wzrost znaczenia usług noclegowych świadczonych w obiektach niższych kategorii. Kolejny rok z rzędu obserwuje się korzystny wzrost poziomu spożycia w zakresie usług kulturalno-rekreacyjnych, co świadczyć może nie tylko o wpływie wydarzeń sportowych z 2012 r., ale także o coraz ciekawszej ofercie. Bardzo ważnym zjawiskiem jest również wzrost znaczenia usług transportu lotniczego mimo spadku cen biletów.

Analiza spożycia turystycznego dowodzi, że rachunek satelitalny turystyki jest kompleksowym narzędziem, pozwalającym nie tylko na przedstawienie poziomu wydatków turystycznych, ale umożliwiającym również pogłębioną i kompleksową analizę wszystkich składowych spożycia oraz zmian jego struktury z uwzględnieniem udziału w tych zmianach poszczególnych grup konsumentów. RST pozwala także ustalić grupy nabywców, których spożycie jest szczególnie ważne dla producentów charakterystycznych usług turystycznych.

Wkład turystyki w tworzenie PKB

PKB jest syntetyczną miarą gospodarki danego kraju i dlatego stanowi punkt odniesienia do oceny różnych zjawisk gospodarczych. Określenie wkładu turystyki w tworzenie PKB wymaga oszacowania jej udziału w tworzeniu wartości dodanej brutto, czyli tzw. turystycznej wartości dodanej (TWD),

Tab. 2. Udział wartości dodanej w produkcji globalnej wybranych rodzajów działalności w latach 2011-2012**Tab. 2** Share of value added in output of selected industries in the years 2011-2012

Rodzaj działalności	2011	2012
55. Zakwaterowanie	0,542	0,542
56. Działalność usługowa związana z żywnością	0,475	0,475
49.1 Transport kolejowy pasażerski międzymiastowy	0,574	0,574
49.3 Pozostały transport lądowy pasażerski	0,520	0,520
49.3 Pozostały transport lądowy pasażerski; 50.1 Transport morski i przybrzeżny pasażerski; 51.1 Transport lotniczy pasażerski ^a	0,246	0,246
79. Działalność związana z turystyką ^b	0,708	0,575
91. Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą	0,543	0,518
93. Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna	0,428	0,356
52.23 Działalność usługowa wspomagająca transport lotniczy	0,599	0,560
86. Opieka medyczna	0,591	0,583
47. Handel detaliczny	0,652	0,654
Gospodarka ogółem	0,427	0,435

^a podawane łącznie ze względu na tajemnicę statystyczną

^b produkcja globalna obejmuje tylko marżę organizatorów i agentów podróży

Źródło: Opracowanie własne na podstawie tab. 5 RST 2011 i bazy rachunków narodowych Eurostat [20.08.2015].

Source: Own calculations bases on Table 5 of the TSA for 2011 and Eurostat national account database [20.08.2015].

i uzupełnienia jej o wartość podatków pośrednich netto od produktów nabywanych przez odwiedzających. Oszacowanie to dokonywane jest w kilku krokach, ponieważ dane o spożyciu turystycznym⁵ wymagają przekształcenia na dane o produkcji rodzajów działalności uwzględnionych w RST:

- na podstawie zestawienia podaży i spożycia odwiedzających określany jest tzw. współczynnik spożycia turystycznego, czyli udział spożycia turystycznego w podaży danego produktu na terytorium ekonomicznym Polski;
- dla poszczególnych rodzajów działalności określany jest współczynnik specjalizacji, tj. udział produktów pierwszorzędnych (typowych dla danego rodzaju działalności);

⁵ Spożycie turystyczne jest terminem stosowanym w metodologii RST i oznacza wszystkie elementy spożycia opisane w początkowej części artykułu.

- c) w kolejnym kroku jako iloczyn współczynnika spożycia turystycznego i współczynnika specjalizacji obliczany jest współczynnik TWD;
- d) iloczyn współczynnika TWD i wartości dodanej w poszczególnych rodzajach działalności określa wielkość turystycznej wartości dodanej w odniesieniu do produkcji pierwszorzędnej;
- e) obliczana jest wartość TWD dla produkcji drugorzędnej, tzn. tej części podaży CPT i produktów związanych z turystyką, która została wytworzona w innych niż odpowiadające im rodzaje działalności (np. usługi żywieniowe wytworzone w transporcie pasażerskim).

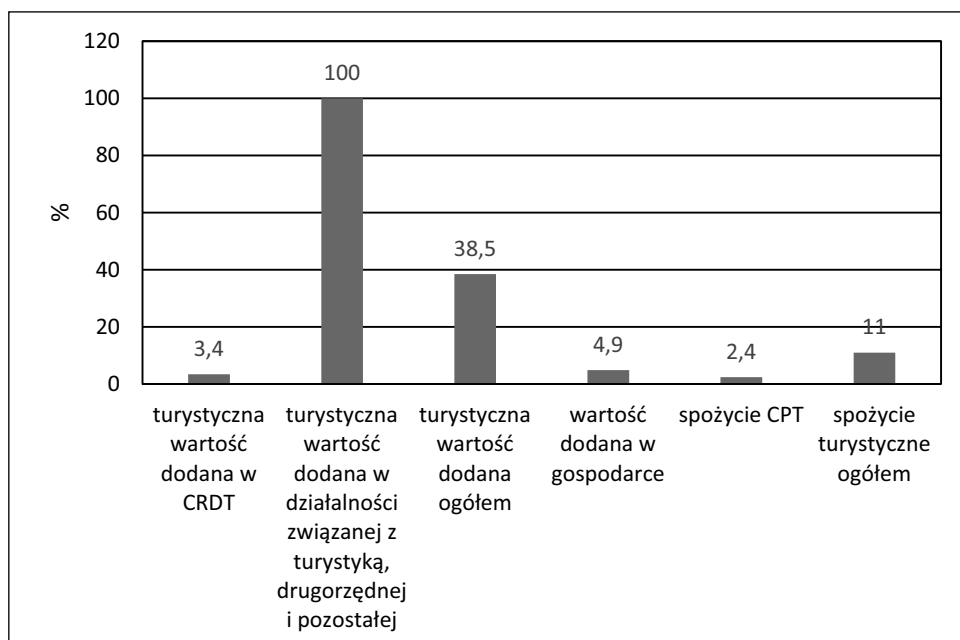
Wielkość TWD uzależniona jest od rozmiarów spożycia turystycznego i jego struktury rodzajowej, tj. tego, jakie produkty są nabywane przez odwiedzających. Znaczenie tego drugiego czynnika wynika z faktu, że poszczególne produkty wytwarzane są w rodzajach działalności charakteryzujących się odmiennym udziałem wartości dodanej w produkcji globalnej. Dane na ten temat dla lat 2011-2012 zawiera tabela 2.

W 2011 r. **turystyczna wartość dodana** brutto, obliczona według opisanej procedury, wyniosła niespełna **21 mld PLN**⁶, co stanowiło 1,5% wartości dodanej wytworzonej w tym samym roku w całej gospodarce. W 2012 r. było to z kolei **28,717 mld PLN** i 2% wartości dodanej wytworzonej w tym roku w gospodarce. W 2011 r. udział wartości wytworzonej w CRDT wynosił 63%, podczas gdy w 2012 r. było to tylko 47%. Interesujące jest porównanie, jak kształtowało się tempo wzrostu składowych turystycznej wartości dodanej, wartości dodanej i spożycia turystycznego. Dane na ten temat zawiera rycina 3.

Na podstawie danych przedstawionych na rycinie 3 można stwierdzić, iż tempo wzrostu turystycznej wartości dodanej brutto znacząco przewyższało tempo wzrostu obserwowane w całej gospodarce. Wzrost ten był jednak spowodowany dużym wzrostem wartości dodanej wypracowanej w produkcji drugorzędnej, w działalności związanej z turystyką i pozostałej. Świadczy to o stosunkowo słabej pozycji CRDT i uzależnieniu wkładu turystyki w gospodarce od czynników innych niż związane bezpośrednio z turystyką. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, iż wzrost wartości dodanej wypracowanej dzięki turystyce był wyraźnie większy niż tempo wzrostu spożycia turystycznego. Jest to wynikiem relatywnie wysokiej produktywności w rodzajach działalności sprzedających usługi odwiedzającym. Analiza omawianych wielkości ilustruje różnice między interpretacją roli turystyki w gospodarce, opierającą się na danych o wpływach z turystyki, a interpretacją w oparciu o RST.

Turystyczna wartość dodana stanowi najważniejszy składnik wkładu turystyki w PKB. Po uzupełnieniu o wartość podatków netto został on oszacowany na **24,5 mld PLN** w 2011 r. (1,6% PKB kraju) i **34,11 mld PLN**

⁶ Wartość zweryfikowana w stosunku do publikacji E. Dziedzic i in. [2014].

Ryc. 3. Tempo wzrostu wybranych agregatów makroekonomicznych w latach 2011-2012

Fig. 3. Pace of growth of the selected macroeconomic aggregates in 2011-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RST 2011 i 2012.

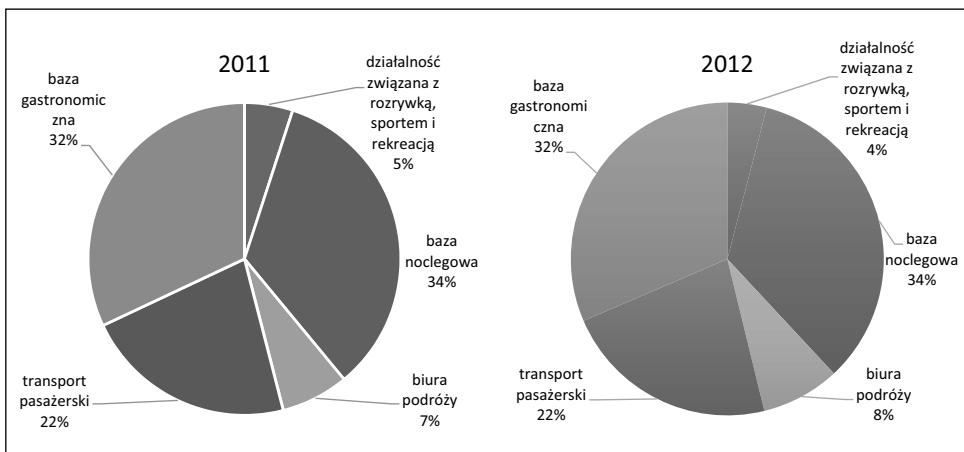
Source: Own calculations based on the TSA for 2011 and 2012.

w 2012 r. (2,1% PKB kraju). Stosunkowo duża kwota podatków pośrednich netto wynika z dużego udziału w spożyciu turystycznym towarów obłożonych akcyzą, zwłaszcza paliw.

Charakterystyka siły roboczej w działalności turystycznej w Polsce w latach 2011 i 2012

Rzeczywista wielkość zatrudnienia związanego z obsługą ruchu turystycznego w 2012 r., oszacowana przy zastosowaniu współczynnika turystycznej wartości dodanej (TWD), wyniosła nieco ponad 130 tys. osób, co oznacza spadek o 8 tys. osób w stosunku do wielkości z 2011 r. Udział procentowy samozatrudnionych (odpowiednio 15% i 16 %) pozostaje stabilny od kilku lat. Na jednostki zatrudniające powyżej 9 osób przypadło w 2012 r. 64,5% pracujących, co oznacza, że tworzyły one prawie dwa razy więcej miejsc pracy aniżeli jednostki mikro (35,5%). Relacje te utrzymują się już od ponad 10 lat, choć w 2012 r. po raz pierwszy odnotowano nieznaczny wzrost udziału mikroprzedsiębiorstw (o 2 pp. w stosunku do 2011 r.).

Największym pracodawcą spośród wszystkich CRDT (przy uwzględnieniu wskaźnika TWD) niezmiennie pozostaje baza noclegowa (ponad 43 tys. pracujących w 2012 r. vs. 44 tys. w 2011 r., co stanowiło ponad 33% wszystkich pracujących w CRDT). Tuż za nią od lat plasuje się baza gastronomiczna, z liczbą niespełna 40 tys. pracujących w obydwu omawianych okresach (udział 30%). Kolejnym ważnym pracodawcą w branży turystycznej jest tradycyjnie transport pasażerski, którego udział w 2012 r. nieznacznie wzrósł (z 20% do 22% miejsc pracy), z czego największa część przypada na lądowy transport pasażerski (niezmiennie 18% miejsc pracy w CRDT). Działalność związana ze sportem, rozrywką i rekreacją tworzy zaledwie 3,5% miejsc pracy (niespełna 5 tys. pracujących przy obsłudze ruchu turystycznego). Działalność pośrednictwa i organizacji (co w uproszczeniu można utożsamić z działalnością biur podróży) to zaledwie 8,1% wszystkich pracujących w CRDT w 2012 r. (10,5 tys. osób), co oznacza jednak wzrost o 1 pp. w stosunku do 2011 r.

Ryc. 4. Pracujący w turystyce w latach 2011-2012 roku (wszystkie jednostki)

Fig. 4. Tourism employment in 2011-2012 (all the entities)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RST 2011 i 2012.

Source: Own calculations based on the TSA for 2011 and 2012.

Samozatrudnieni w turystyce stanowili w latach 2011-2012 odpowiednio 15% i 16% pracujących (ok. 21 tys. osób). Największy ich odsetek w badanych latach (podobnie jak we wcześniejszych) przypadł na bazę gastronomiczną (odpowiednio 41% i 42%), prawie o połowę mniejszy na obiekty noclegowe (26% i 21%), choć – jak widać – w 2012 r. nastąpił wzrost o 5 pp. Biura podróży osiągnęły udział odpowiednio 15% i 14% w ogólnej liczbie właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin pracujących w CRDT. Podane wskaźniki należy jednak analizować łącznie z informacją

o liczbie przedsiębiorstw w poszczególnych rodzajach działalności turystycznej. Na przykład w przypadku restauracji i barów liczba przedsiębiorstw wyniosła 40 tys. jednostek w 2012 r. i ponad 38 tys. jednostek w 2011 r., a w przypadku bazy noclegowej odpowiednio 11 tys. i 12 tys. podmiotów. Na tym tle biura podróży z liczbą 6,5 tys. w 2012 r. i nieco ponad 6 tys. jednostek w 2011 r. należy uznać za grupę niezwykle ważną z punktu widzenia samodzielnego tworzenia miejsc pracy, co także stanowi kontynuację tendencji z minionych lat.

Liczba kobiet zatrudnionych przy obsłudze ruchu turystycznego wyniosła łącznie w CRDT w 2012 r. ponad 253,5 tys., jednak po uwzględnieniu współczynnika TWD liczba kobiet zatrudnionych faktycznie przy obsłudze ruchu turystycznego spada do niespełna 74 tys., co zarazem oznacza spadek o prawie 3 tys. osób w stosunku do 2011 r. Stanowi to wskaźnik ponad 56% w 2012 r. (57% w 2011 r.), a więc wyższy niż dla całej gospodarki, gdzie kobiety stanowią 46% wszystkich pracujących.

Kobiety dominowały we wszystkich rodzajach działalności, które jednoznacznie kojarzone są z turystyką: w hotelarstwie i działalności noclegowej stanowiły, w obydwu analizowanych okresach, 65% wszystkich pracujących, a w działalności gastronomicznej 64%. Znaczący był również ich udział w pozostałej działalności turystycznej, której zasadniczy trzon stanowi działalność biur podróży (64% w 2012 r. i 63% w 2011 r.). Największymi pracodawcami dla kobiet (mierząc wielkością bezwzględną) wśród CRDT okazała się w analizowanych okresach baza noclegowa (ponad 28 tys.) i baza gastronomiczna (ponad 25 tys. kobiet w 2012 r. i 26 tys. w 2011 r.).

Jeśli chodzi o stosunek liczby kobiet pracujących na własny rachunek w poszczególnych działach CRDT do całkowitej liczby kobiet samozatrudnionych w CRDT, najkorzystniej prezentuje się gastronomia (46% kobiet pracujących na własny rachunek w CRDT w 2012 r. i 50% w 2011 r.). Skromniejszy był udział kobiet prowadzących samodzielną działalność gospodarczą w obiektach noclegowych (odpowiednio 30% i 25%) i w biurach podróży (18% i 15%).

Struktura zatrudnienia według płci w turystyce odbiega od danych dla całej gospodarki. Udział kobiet w grupie pracujących, zatrudnionych i samozatrudnionych w całej gospodarce wyniósł w latach 2012 i 2011 odpowiednio: 46%, 47% i 49%. W przypadku CRDT (po uwzględnieniu współczynnika TWD) analogiczne dane przybierają wielkość: 57%, 59% i 46% (dla 2012 r.) oraz 56%, 58% i 44% (dla 2011 r.), co oznacza, że turystyka sprzyja zatrudnieniu kobiet w większym stopniu niż inne rodzaje działalności gospodarczej.

Zarówno kobiety, jak i mężczyźni, podejmujący samodzielną działalność gospodarczą w turystyce, najliczniej reprezentowani byli w gastronomii i usługach noclegowych, choć nieznaczną przewagę liczebną w tych rodzajach działalności uzyskują kobiety. Bardzo wyrównane są także relacje w działalności samodzielnie zakładanych biur podróży (mniej więcej po 50%

w analizowanych latach). Mężczyźni mają natomiast znaczącą przewagę liczebną w samodzielnie tworzonych miejscach pracy we wszystkich rodzajach transportu, gdzie jednak całkowita liczba samodzielnie tworzonych miejsc pracy jest znikoma (nie przekracza 3,3 tys.).

Nakłady inwestycyjne w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej

Nakłady inwestycyjne w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w Polsce w ostatnich latach oscylowały wokół 6% nakładów inwestycyjnych ogółem.

Wartość nakładów inwestycyjnych na budynki i budowle, środki transportu oraz pozostałe środki trwałe, łącznie z nakładami na ulepszenia gruntu, w 2011 r. wyniosły w CRDT 14,8 mld PLN (6,1% nakładów inwestycyjnych ogółem), a w 2012 r. – 13,8 mld PLN (5,8% nakładów inwestycyjnych ogółem) [*Środki trwałe w gospodarce narodowej 2012 i 2013*]. W nakładach inwestycyjnych w latach 2011-2012 w CRDT dominowały dwie grupy działalności: działalność związana ze sportem oraz pozostały transport lądowy pasażerski.

W porównaniu z 2011 r. nakłady inwestycyjne związane ze sportem były w 2012 r. niższe o 22,8%, a związane z pozostałym transportem lądowym pasażerskim o 13,9%. Wysokie nakłady inwestycyjne w 2011 r. były związane przede wszystkim z przygotowaniem do EURO 2012.

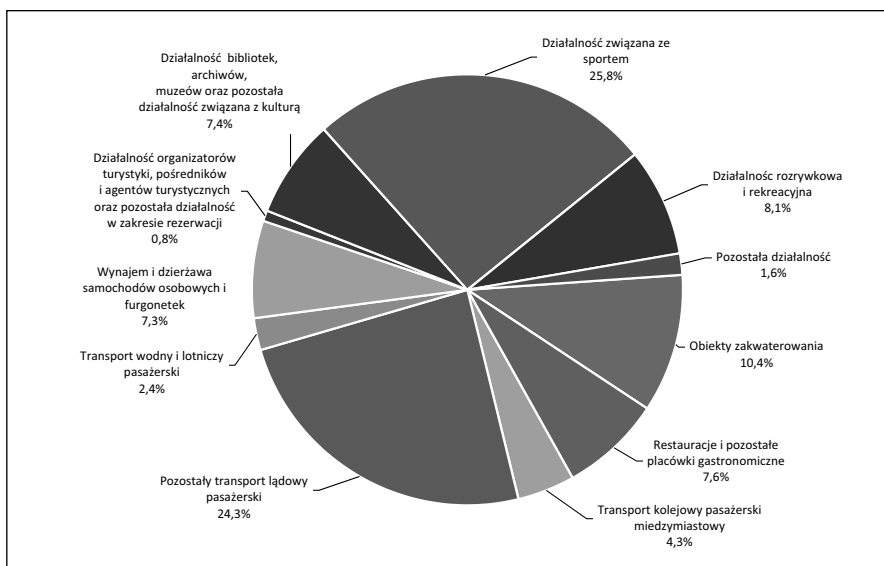
Warto zwrócić uwagę, że nakłady inwestycyjne w grupie działalności związanych ze sportem (3,9 mld PLN w 2011 r. i 3,0 mld PLN w 2012 r.) to przede wszystkim nakłady na budynki i budowle (boiska, stadiony itp.), natomiast w grupie działalności związanych z pozostałym transportem lądowym pasażerskim (3,6 mld PLN w 2011 r. i 3,1 mld PLN w 2012 r.) zwłaszcza na zakup środków transportu, w tym transportu drogowego (64% w 2011 r. i 65% w 2012 r.), a tylko niewiele ponad jedną czwartą (28% w 2011 r. i 25% w 2012 r.) na budynki i budowle.

Strukturę udziałów poszczególnych grup działalności w ramach CRDT w latach 2011-2012 obrazują ryciny 5 i 6.

Chociaż udział nakładów na inwestycje w sektorze hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego w nakładach inwestycyjnych ogółem jest znikomy i nie przekracza 0,4%, to dla oceny procesów inwestycyjnych związanych z turystyką mają one podstawowe znaczenie.

Warto zwrócić uwagę, że liczba budynków oddanych do użytku w kolejnych latach stanowi ponad 10% liczby istniejących obiektów, a w 2012 r. (mistrzostwa Europy w piłce nożnej) przekroczyła zdecydowanie tę granicę.

Na przyszłą koniunkturę w sektorze inwestycji świadczy liczba pozwoleń na budowę hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego. W 2011 r.

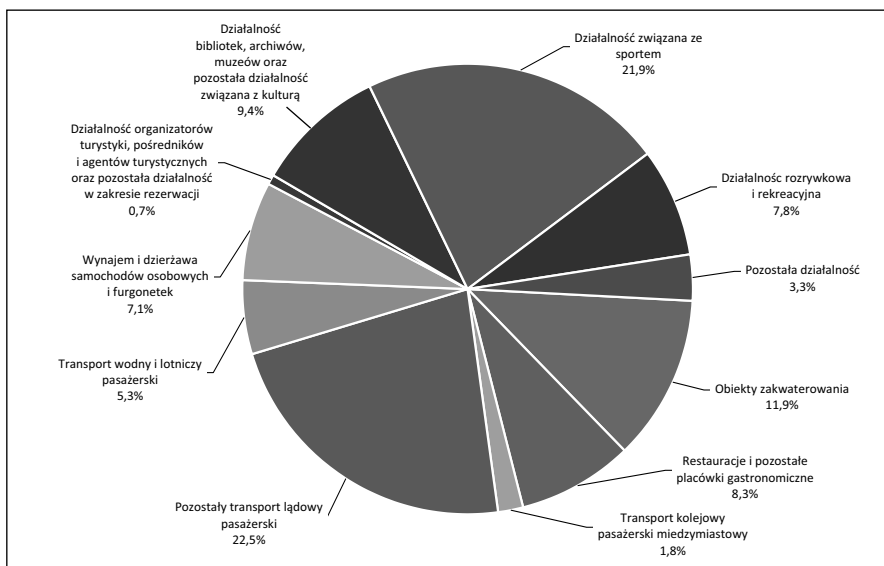

Ryc. 5. Struktura nakładów na inwestycje w CRDT w 2011 r.

Fig. 5. Capital investments in tourism characteristic industries in 2011

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Source: Unpublished data of the Central Statistical Office.

Ryc. 6. Struktura nakładów na inwestycje w CRDT w 2012 r.

Fig. 6. Capital investments in tourism characteristics industries in 2012

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Source: Unpublished data of the Central Statistical Office.

Tab. 3. Inwestycje w sektorze hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego
Tab. 3. Fixed capital formation in hotel sector and tourism accommodation

Wyszczególnienie	2011		2012	
	baza noclegowa	hotele	baza noclegowa	hotele
Wartość produkcji oddanych domów w mln PLN	955,5	b.d.	933,6	b.d.
Liczba budynków oddanych do użytku	698	283	1040	388
Kubatura w tys. m ³	2099	1884	2798	2515

Źródło: *Budownictwo – wyniki działalności w 2012 r.* [2013], s. 108.

Source: *Construction – Results of Activity in 2012*, p. 108.

wydano 1010 pozwoleń na budowę 2220 budynków, a w 2012 r. 890 pozwoleń na budowę 1900 hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego o powierzchni użytkowej 560,5 tys. m².

Przedstawione informacje dotyczyły bazy zakwaterowania zbiorowego. Jeśli chodzi o bazę zakwaterowania indywidualnego, w zakres RST wchodzi tylko tzw. drugie domy. Ta grupa obiektów od 2001 r. obejmuje kategorię *Domy letnie i domki wypoczynkowe oraz rezydencje wiejskie* na terenach wiejskich.

Tab. 4. Oszacowania wybranych wielkości dla domów letniskowych i domków wakacyjnych oraz rezydencji wiejskich w latach 2010-2012

Tab. 4. Assessment of selected parameters concerning bungalows, recreational huts and countryside residences in 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Wartość produkcji oddanych domów w mln PLN	147,2	132,1	124,8
Liczba domów oddanych do użytku	2315	2073	1959
Kubatura w tys. m ³	527,3	647,8	607,7

Źródło: *Budownictwo – wyniki działalności w 2012 r.* [2013], s. 103-104.

Source: *Construction – Results of Activity in 2012* [2013], p. 103-104.

Wartość brutto środków trwałych, obejmująca produkowane aktywa niefinansowe (m.in. budynki i budowle, środki transportu oraz maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia) w CRDT (bez wartości gruntów i druzgich domów), w 2011 r. wyniosła 72,1 mld PLN (2,7% wartości brutto środ-

ków trwałych ogółem w gospodarce narodowej), a w 2012 r. 74,9 mld PLN (2,6% wartości brutto środków trwałych ogółem w gospodarce narodowej) w bieżących cenach ewidencyjnych.

W ramach CRDT w 2012 r. można wyróżnić: obiekty noclegowe (17,6 mld PLN), w których 92,3% stanowi wartość budynków i budowli, działalność związaną ze sportem (16,6 mld PLN), w której dominującą pozycję stanowią budynki i budowle (93,4%), pozostały transport lądowy pasażerski (12,9 mld PLN) oraz gastronomię (5,9 mld PLN).

Warto zaznaczyć zdecydowaną dominację transportu (21,4 mld PLN), stanowiącego łącznie 28,6% wartości brutto wszystkich CRDT.

Podsumowanie i wnioski do dalszych badań

Pełna wersja RST za 2011 r., opracowana na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki [Dziedzic, Kachniewska, Łopaciński, Skalska 2014], jest kontynuacją prac rozpoczętych w połowie lat 90. XX w., ale zawiera jednak kilka istotnych zmian w stosunku do poprzednich edycji. Po pierwsze, stanowi pierwsze oszacowanie RST z uwzględnieniem zaktualizowanej metodologii i nowych klasyfikacji rodzajów działalności oraz klasyfikacji wyrobów i usług. Po drugie, stanowi próbę zmniejszenia dystansu między rokiem referencyjnym a rokiem sporządzania rachunku (z 3-4 do 2 lat).

Jeśli chodzi o pierwszą z wymienionych różnic, to należy podkreślić, że nowe klasyfikacje są lepiej dostosowane do potrzeb związanych ze sporządzaniem RST. Niestety, lepsze dostosowanie struktury danych podażowych na potrzeby RST nie oznacza skrócenia czasu pozyskiwania tych danych. W obecnej edycji RST wykorzystano częściowo zagregowane dane finalne, dotyczące roku referencyjnego, które rozszacowano z wykorzystaniem danych z bazy strukturalnej statystyki przedsiębiorstw EUROSTAT i krajowych statystyk branżowych. Dane z obydwu tych źródeł okazały się w dużym stopniu niespójne, co sprawia, że zaprezentowane dane dotyczące podaży powinny być traktowane jako szacunki. Stawia to pod znakiem zapytania możliwość skrócenia wspomnianego dystansu.

Nowa struktura RST pozwala lepiej ocenić zjawisko turystyki w poszczególnych krajach. Z jednej strony wyodrębniony jest moduł wspólny dla wszystkich krajów (charakterystyczne rodzaje działalności turystycznej), a z drugiej – możliwe jest czytelne wprowadzanie produktów i rodzajów działalności ważnych dla poszczególnych krajów. W RST dla 2011 r. podjęto taką próbę, choć ze względu na braki w danych nie zostało to wykonane w pełnym zakresie.

Podobnie jak w poprzednich edycjach problemem były luki w danych dotyczących spożycia. Pełne wdrożenie w Polsce od 2015 r. zaleceń Komisji Europejskiej [*Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr*

692/2011] powinno poprawić tę niekorzystną sytuację, jednak w dalszym ciągu problemem będą dane dotyczące podróży w sprawach zawodowych, co wynika z trudności w uchwyceniu tej grupy odwiedzających w standardowych badaniach gospodarstw domowych, a także z braku dostatecznej informacji na temat wydatków na szkolenia i związane z nimi usługi biznesowe. Innym nierozwiązanym zagadnieniem są dane dotyczące tzw. domów i mieszkań wakacyjnych – obecnie szacunki opierają się na informacjach pozyskiwanych z gospodarstw domowych i nie obejmują nierezydentów.

Wyniki najnowszej edycji RST nie są w pełni porównywalne z wynikami z poprzednich lat. Wynika to ze zmian w klasyfikacjach rodzajów działalności oraz zmian zakresu ich analizy w RST. Z jednej strony pewne rodzaje działalności zostały wprowadzone, z drugiej strony (zgodnie z zaleceniami) wyeliminowano marże w handlu hurtowym. W efekcie oszacowany wkład turystyki w tworzenie PKB jest mniejszy niż szacowany dla poprzednich lat, nieco większa była natomiast rola CRDT. Warto też pamiętać, że wkład ten może być lekko niedoszacowany ze względu na opisane wyżej problemy z pozyskaniem odpowiednich danych dotyczących strony popytowej i podażowej turystyki.

Bibliografia

- Analiza rynku transportu lotniczego w Polsce w 2011 r.* (2012), ULC, Warszawa.
- Baran A., Dziedzic E., Kachniewska M. (1999), *Experimental Tourism Satellite Account for Poland*, [w:] "Statistics in Transition – Journal of the Polish Statistical Association", Vol. 4, No 2, June.
- Budownictwo – wyniki działalności* (2010-2012), GUS, Warszawa.
- Dwyer L., Forsyth P., Dwyer W. (2010), *Tourism Economics and Policy*, Channel View Publications, Toronto.
- Dziedzic E., Skalska T. (2013), *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju rynku usług turystycznych w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Dziedzic E., Kachniewska M., Łopaciński K., Skalska T. (2014), *Rachunek satelitarny turystyki dla Polski 2011*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Dziedzic E., Kachniewska M., Łopaciński K., Skalska T. (2015), *Rachunek satelitarny turystyki dla Polski 2012. Wersja uproszczona*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- International Recommendations on Tourism Statistics* (2008), UNWTO, UN, Madrid – New York.
- Kachniewska M., Nawrocka E., Niezgoda A., Pawlicz A. (2012), *Rynek turystyczny. Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, WoltersKluwer Polska, Kraków.
- Pakiet informacyjny dla akcjonariuszy PLL LOT S.A.* (2013), Warszawa, czerwiec.

- PKD – Polska Klasyfikacja Działalności* (2007), GUS, Warszawa.
- Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 1995-2000* (2002), GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 692/2011 z dnia 6 lipca 2011 r. w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki i uchylające dyrektywę Rady 95/57/WE* (2011), Dziennik Urzędowy UE L 192/17 z dn. 22.07.2011.
- SRN – System rachunków narodowych* (1996), t. 1, GUS, Warszawa.
- Środki trwałe w gospodarce narodowej w 2011 roku* (2012), GUS, Warszawa.
- TSA: Tourism Satellite Account. Recommended Methodological Framework 2008* (2010), UN, UNWTO, OECD, EUROSTAT, Luxemburg – Madrid – New York – Paris.
- Wodejko S. (1998), *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa w Warszawie, Warszawa.

Netografia

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64&lang=en (7.04.2015).

ECONOMIC EFFECTS OF TOURISM IN POLAND IN THE YEARS 2011–2012 BASED ON SATELLITE ACCOUNT

Abstract

Purpose. To present the economic effects of tourism based on the results of the tourism satellite account (TSA) for Poland.

Methods. The analysis of the results of two editions of TSA for Poland: the full version of 2011 and the simplified edition of 2012.

Findings. The tourism contribution to GDP amounted to 1.6% in 2011 and 2.1% in 2012 and it turned out to be highly dependent on tourism spending outside tourism characteristic industries. The results of the employment module show the significant influence (over the average) of tourism on the tourism labour, especially within self-employment and the employment of women.

Research and conclusions limitations. TSA presents the direct contribution of tourism consumption, however it does not include the investment effects, thus it does not provide the complete picture of tourism input into the GDP. The results for 2011 and 2012 are not unreservedly comparable with the TSA results of previous years due to some changes in economic activities classifications and a modified scope of analysis (e.g. the abandonment of the wholesale trade margin).

Practical implications. The analytical capability of the TSA should be used more effectively to monitor tourism contribution to the economy. It is advisable to develop a set of leading indicators that would reduce the gap between the referenced period and assessment of outcomes of tourism.

Originality. The study discusses the TSA methodology and demonstrates its role in evaluating of tourism's contribution to the economy that enables setting guidelines for tourism policy and monitoring of its outcomes.

Type of paper. Primary research study based on the TSA results for 2011 and 2012.

Keywords: tourism, tourism satellite account, national accounts, tourism industry, tourism economics.